

GREGORI ESTRADA I GAMISSANS

Presentat per Manuel Mundó i Marcet

Puix que la musicologia estava tan ben representada antany a l'Institut d'Estudis Catalans per Mons. Higiní Anglès, i atès que l'Institut té actualment una Societat d'Història de la Música, la Secció Històrico-Arqueològica ha cregut convenient d'acollir novament entre els seus membres un musicòleg expert. D'aquí que s'hagi pensat a proposar Gregori Estrada i Gamissans.

Gregori (Francesc Xavier) Estrada i Gamissans nasqué a Manresa el 1918. Format a l'Escolania de Montserrat (1926-1932), hi rebé el mestratge musical dels monjos Anselm Ferrer, Àngels Rodamilans i Ildefons Civil, dels quals aprengué cant, piano, orgue i violí. El 1934 entrava com a monjo de Montserrat i n'era sacerdot el 1941. Cursà els estudis eclesiàstics de filosofia i teologia a Montserrat (1934-1936); però l'exili de la Guerra Civil el portà a finir-los a Alemanya (1936-1939) i a Roma (Universitat Anselmiana, 1939-1940). Domina amb perfecció sis llengües. Proseguí els estudis musicals al Conservatori del Liceu de Barcelona, on perfeccionà l'orgue amb Josep Muset (1935-1936); més tard ho féu amb els mestres Josep Barberà (1941-1947) i Cristòfor Taltabull, que li ensenyaren harmonia i contrapunt. A París (1950) completà els estudis d'orgue amb André Marchal i de fuga amb Charles Köchlin. Des d'aleshores ha estat professor de música a l'Escolania de Montserrat, organista i, posteriorment, director de cor dels monjos.

Fou l'iniciador, el 1970, de les Trobades Generals d'Animadors de Cant per a la Litúrgia, que es fan a Montserrat i de les quals és director general, i cofundador, el 1974, de la Societat Catalana de Musicologia, filial de l'Institut, de la qual ha estat president del 1979 al 1991.

Les seves activitats com a músic i musicòleg han estat i són molt variades: des dels estudis sobre músics catalans i estrangers, passant per les relacions entre música i litúrgia, l'organologia, el cant gregorià, la polifonia medieval, la barroca i la més moderna, és, a més, un excel·lent organista, compositor musical i director de cor. Tot plegat li ha merescut el respecte i l'admiració de molts ambients nacionals i internacionals.

A fi de fer-nos-en una idea més clara i concreta, esmentaré algunes de les seves publicacions, enregistraments i altres activitats.

Ha fet sentir la seva opinió docta en congressos internacionals —en cito alguns només per la temàtica—: a Loreto (Itàlia, 1960), sobre

«Les capelles musicals a Europa»; a Colònia (1961), sobre «La música d'Església contemporània a Espanya»; a Montserrat (1967), sobre «La polifonia en la litúrgia d'ara i de demà»; a Salzburg (1964), sobre «L'Escola de Música de Montserrat als segles XVII i XVIII»; a Barcelona (IEC, 1985), entorn de «L'obra de Joan Cererols (1618-1680)», entre d'altres.

Tot resseguint per èpoques i estils musicals l'obra escrita de Gregori Estrada, s'ha d'esmentar «Vers una interpretació renovada del cant gregorià», proposta feta el 1989, després de molts anys d'experiència. L'havien precedit estudis publicats des de 1956 entorn de «La polifonia y el canto popular en la Misa», amb una lluita tenaç per dignificar i coordinar música i litúrgia, per compaginar el llatí i la llengua viva a la llum de la legislació eclesiàstica, abans i, sobretot, després del Concili Vaticà II, com ho proven una colla d'articles publicats fins al 1988 i les dues gravacions de cant gregorià en disc compacte dirigides per Estrada a Hamburg i Barcelona (1990).

Ha dedicat un bon nombre d'estudis a l'Escola de Música de Montserrat. Des de fa més de trenta anys el preocupa la polifonia del Llibre Vermell, del segle XIV, del qual ha analitzat les melodies, ha refet les transcripcions i, encara, n'ha estudiat els passos de dansa, que, amb la col·laboració de l'Esbart de Rubí, acompanyat d'instruments i veus, li ha permès executar la seva versió històrica, musical i coreogràfica a Rubí mateix, a Montserrat, al Palau de la Música de Barcelona, a Saintes i a Étampes (França), a Kirchheim, a Colònia i a Berlín (Alemanya).

Els músics montserratins dels segles XVII al XIX s'han beneficiat de la seva recerca. De Joan Cererols, Antoni Soler, Miquel López, Anselm Viola, Narcís Casanoves, a més d'estudis biogràfics i melòdics i de transcripcions d'algunes de llurs partitures, editades en la col·lecció «Mestres de l'Escolania de Montserrat» (vol. VI i IX, 1970 i 1981), n'ha gravat, amb criteris historicistes, dos discs compactes dins l'«Antologia Històrica de la Música Catalana» (1990). En molts altres enregistraments fets per la Capella i Escolania de Montserrat des de 1950 —que jo recordi—, Estrada n'ha executat l'acompanyament d'orgue.

Estrada no podia oblidar la vida i l'obra dels seus mestres i col·legues músics moderns montserratins. Així, podem llegir els estudis sobre el P. Àngel Rodamilans († 1936), del qual, a més, publicà el 1987 l'edició facsímil i l'estudi del *Magnificat*; del P. Anselm Ferrer, deixeble de Perosi; del P. Ildefons Pinell, deixeble de Tournemire; de l'abat Gregori Sunyol, prefecte del Pontificio Istituto di Musica Sacra de

Roma i restaurador, en edició crítica, del cant ambrosià i de la litúrgia milanesa; del P. David Pujol, restaurador de l'Escolania després de la Guerra Civil. Articles seus, biogràfics dels susdits i d'una colla d'altres músics catalans, han estat incorporats a la *Gran enciclopèdia catalana*, naturalment amb material de primera mà.

No ha oblidat tampoc altres músics catalans barrocs i contemporanis; així, p. ex., l'organista Pere Flamenc, de la catedral de Barcelona (s. xvi); Josep Elies i Antoni Mestres (s. xviii), organistes de Sant Just, de la mateixa catedral i de les Descalzas Reales de Madrid, dels quals gravà un disc, també dins l'«Antologia Històrica de la Música Catalana». Més moderns, com Lluís Millet i el cant popular i litúrgic; Francesc Baldelló (tant de temps a la Secció de Música de la nostra Biblioteca); Miquel Altisent, successor de Sunyol a Roma i gregorianista; i també del P. Eugène Cardine, director de l'edició crítica de l'antifonari gregorià feta a Solesmes, i de qui Gregori Estrada era, val a dir-ho, admirador i crític alhora. De Claudio Monteverdi, en prepararà les notes i l'article que acompanyava el programa quan l'Escolania de Montserrat cantà al Palau de la Música *Vespri della Beata Vergine* (1976).

L'orgue ha interessat Gregori Estrada des de sempre. Els articles que ha publicat d'història dels orgues i els estudis —alguns, inèdits— i conferències sobre la seva construcció a Catalunya i a Espanya han influenciat no sols els organòlegs estudiosos i els organistes executors, sinó també els orgueners que en construeixen encara.

Ens quedariem sense conèixer el conjunt de l'obra d'Estrada si no esmentéssim la seva labor com a compositor, tant de música de cor, com per a orgue i per a instruments. Gregori Estrada ha estat un dels pioners de la música dodecafònica a Catalunya i a la Península. Només una part minsa d'aquest conjunt ha estat editada o també enregistrada, com per exemple el responsori de Nadal *O gran misteri*, el 1983. La llista es pot trobar en els reculls editats de les Trobades Generals d'Animadors de Cant per a la Litúrgia celebrades a diverses poblacions de Catalunya; l'última, a Piera enguany.

Els darrers anys, i ja seguit del Concili Vaticà II, la composició de noves melodies per a la litúrgia en llengua viva no sols ha acaparat bona part de la inspiració d'Estrada, sinó que ha atret l'atenció de milers de cristians, que, festa rere festa, les canten en comú.

L'adaptació catalana que Gregori Estrada ha fet de la melodia eslava del cèlebre himne *Akátistos*; la del *Parenostre* de Rimskij-Korsakov, i la de les bellíssimes antífones nadalenques dites «de la O», de l'an-

tic cant gregorià al català, demostren la seva erudita versatilitat musical.

Alhora, la perfecció de la seva tècnica en l'art de l'orgue ha fet que, a més dels innumbrables concerts donats a Montserrat, hagi estat convidat a donar-los, entre altres llocs, a la catedral, a Sant Sever i a Sant Josep Oriol de Barcelona, a la catedral de Girona, als magnífics i antics orgues restaurats de Talarn i de la Sénia, a la seu de Saragossa i al Palau Reial de Madrid.

MARIA TERESA FERRER I MALLOL

Presentada per Joan Vernet i Ginés

La Secció va pensar que potser seria bo trobar una persona que fes història de les minories no jueves als Països Catalans —parlo dels sarraïns i d'altres que hi pugui haver. Aleshores, es va escollir la senyora Maria Teresa Ferrer i Mallol, que va néixer a Barcelona el 25 d'agost de 1940. Va cursar la llicenciatura de filosofia i lletres, especialitat d'història, a la Universitat de Barcelona entre 1957 i 1962, i presentà la tesina el 1963 amb la qualificació d'excel·lent per unanimitat i premi extraordinari. Al mateix temps que cursava la carrera universitària, va assistir als cursos dels estudis universitaris catalans entre 1958 i 1963 —que es feien de manera semiclandestina o clandestina, com es vulgui entendre, al pis de la Gran Via. Va assistir, concretament, als cursos d'història de Catalunya de Ferran Soldevila, als de filologia catalana del senyor Aramon, a un d'historiografia del senyor Coll i Alentorn i als de literatura catalana dels senyors Joaquim Molas i Jordi Carbonell. A més, ja a l'estatge del carrer Montcada, assistí a un curs d'edició de textos catalans medievals del senyor Aramon. Al mateix temps va seguir uns cursos de gramàtica catalana i va aconseguir el títol de professora de català en grau elemental. Va estudiar francès, àngles i italià, i el curs 1967-1968 va seguir un curs per a la formació tècnica d'arxivers i bibliotecaris a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Realitzà estades d'uns quants mesos a Itàlia per tal d'investigar en els arxius i biblioteques de Gènova, Càller i Palerm durant el curs 1964-1965, amb beques de la Universitat de Gènova, de la regió autònoma de Sardenya i de la Diputació de Barcelona; el tema a estudiar eren les relacions catalanes amb Itàlia, el comerç, la navegació i la pirateria durant el regnat de Martí l'Humà. Durant el cinquè curs de la carrera universitària treballà, amb un ajut d'estudiant al Departament d'Estudis Medievals que estava organitzant el Consell Superior d'Investigacions Científiques.